כשם שפרצופיהם שונים כך דעותיהם שונות

בסודשיח

בס"ד ■ יום רביעי ■ פרשת ואתחנן ■ י' מנחם אב ה'תשע"א ■ 10.08.2011 ■ גליון מס' 133

הפוסק הגר"י זילברשטיין שליט"א
בפני מדענים שומרי תורה / חוג הרופאים

הפלת עובר בשל בעיות נוירולוגיות

לפני כמה ימים טלפן אלי אב מודאג (דרך חבר משותף) ובפיו - סיפור ושאלה מה לעשות?

מדובר בכלתו שהיא כבת 26 ונמצאת כרגע בשבוע ה-35 להריונה הראשון. בבדיקות השגרה למעקב ההריון בסביבות ה-20 שבועות, התברר שכנראה קיימות בעיות בעובר. בהמשך נשלחה האם לביצוע בדיקות - U.S. מיוחדת ואף M.R.I של מח העובר - בשבוע ה-33 להריונה, והבדיקות הדגימו - קורפוס קולוסום דק - עם התעבית קורטיקאלית אבנורמלית - באזור האופרקולום משמאל (הפרעה פרנכימטית). פרופ' שלמה קונסטאנטיני, שהוא מנהל המח' הנוירוכירורגית לילדים ב"איכילוב" אשר בדק את האם בשבוע ה-34 להריונה - קבע על סמך הבדיקות, שיש חשד להפרעה במיגרציה, והוסיף שבתוך הפרעה זו קיים סיכוי בלתי מבוטל (בין 25%-50%) להפרעה נוירולוגית משמעותית מאד. בשלב זה פנו ההורים בשאלה לרב הישוב בו הם גרים, לגבי היתר הלכתי לעשות הפלה, עקב הבעיות הנוירולוגיות. לדבריהם, רב הישוב התיר להם. אלא שהאם לא הייתה שלמה מסקיק עם הפסק הראשון, וביקשה לשמוע חוות דעת של רב נוסף.

לאור זאת, אני מפנה את השאלה - לכבי' הרב זילברשטיין שליט"א, ומצפה לשמוע את חוות דעתו - דעת התורה בשאלה דנן?

בכבוד רב - ובהוקרה רבה.

מהמצפה לתשובה - ד"ר פז יעקב - קדומים.

תשובה לד"ר פז הי"ו מקדש שם שמים:

אסור להרוג עובר, שנאמר (בראשית ט', ו') שפך דם האדם באדם, דמו ישפך. ודרשו חז"ל במסכת סנהדרין דף נז ע"ב איזהו אדם שהוא באדם, הוי אומר זה עובר שבמעי אמו. ואם העובר מסכן את חיי אמו, הרי דינו כרודף ומותר להרגו, כדי להציל את אמו וכמבואר במסכת אהלות פ"ז ו': "האשה שהיא מקשה לילד, מחתכים את הולד במעיה, ומוציאים אותו איברים איברים, מפני שחייה קודמים לחייו", והרמב"ם פ"א מהלכות רוצח ה"ט כתב אף זו מצוות לא תעשה שלא לחוס על נפש רוצח, לפיכך, התירו חכמים שהמעוברת שהיא מקשה לילד, מותר לחתוך העובר שבמעיה, מפני שהוא כרודף אחריה. קיים עוד מקרה שמותר להפיל עובר, כגון שהוא נפל ולא יוכל לחיות כלל, שבמקרה כזה אין כאן שפיכות דמים, כי לא נחשב חי והחותכו נחשב למחתך בשר בעלמא כמבואר במסכת שבת דף קלו ע"א. ונשוב לשאלתנו: עובר זה יש לו חמישים עד שבעים וחמשה אחוז להיוולד בריא ושלם וישמח אלקים ואדם. ואף אם יהי' ח"ו בעל מום, עדיין צלם אלוקים הוא ויכול להביא את התועלת שלשם כך שלח אותו השי"ת לעולם. ואין לנו שום רשות לרצוח אותו. ומסתבר, שהאם החשובה ששלחה לשאול את הרב שליט"א שבישוב שבו גרה כנראה שסיפרו לו פרטים אחרים, אבל לפי השאלה שלפנינו יש רק לברך אותה ואת עוברה שיזכו לחיים טובים ומאושרים.

■

תפוצה לכל קהילות ישראל

■ עוד בעיתון ■

ניתן לעבור לכתבה הרצויה ע"י לחיצה על שמה.

מי מפחד ממשיח צדקנו
מסורת יהודית קדומה מספרת שביום שחרב המקדש נולד המשיח כמו שמובא בירושלמי (ברכות פ"ב ה"ד)...
המשך בעמ' 2

שו"ת קיץ
שאלה: הנכדה שלי לומדת בירושלים ואנחנו גרים בניו יורק בארה"ב. בצאת השבת בירושלים נוהגת הנכדה לצלצל אלינו, כאשר אצלנו השבת עדיין בעיצומה. אנחנו שומעים את ההודעה והיא גם נקלטת במכשיר. לאחרונה, העירו לנו שיש בכך איסור. האם זה נכון?...
המשך בעמ' 4

סיפור לשבת
אדוני הפרופסור
אתה יכול לעשות את זה?
שנים לא מעטות עשיתי במחיצתו של כ"ק רבי אלעזר אבו-חצירה זצ"ל המכונה בפי כל "בבא אלעזר"...
המשך בעמ' 3

שביבים
■ "שמע ישראל" / פרשתנו
■ גלגולי צדיקים
המשך בעמ' 6

פרשת ואתחנן

מי מפחד ממשיח צדקנו

/ הרב יעקב הלוי פילבר

מסורת יהודית קדומה מספרת שביום שחרב המקדש נולד המשיח כמו שמובא בירושלמי (ברכות פ"ב ה"ד): "מעשה היה ביהודי אחד שהיה חורש, נעתה פרתו לפניו, עבר עליו ערבי אחד ושמע קולה, אמר לו: יהודי, יהודי, התר פרתך והתר מחרשתך מפני שחרב בית המקדש. נעתה הפרה שנית, אמר לו הערבי: יהודי, יהודי, קשור פרתך וקשור מחרשתך מפני שנולד מלך המשיח" מסורת זו מלמדת אותנו שהאופציה לגאולה נוצרה מיד עם החורבן, ואם כך נשאלת השאלה: אם כבר לפני כאלפים שנה נולד המשיח מדוע אין אנו זוכים להתגלותו? ואכן בשאלה זו נתחבט גם רבי יהושע בן לוי כמו שמסופר במסכת סנהדרין (צח א): רבי יהושע בן לוי מצאו לאליהו שהיה עומד בפתח מערת רשב"י, שאלו ריב"ל לאליהו: אימתי יבוא המשיח? אמר לו אליהו: לך אצלו ושאל אותו. אמר לו ריב"ל: היכן הוא נמצא? אמר לו: בפתח העיר יושב בין עניים סובלי חלאים, כולם מתירים כל פצעיהם כאחד ואח"כ חוזרים וחובשים את כולם, והמשיח מתיר אחד ומיד חובשו וכך שני ושלישי עד הסוף, וכל כך למה? מפני שאומר אולי תוך כדי חבישה הפצעים אתבקש לגאול את ישראל ולא אתעכב. הלך ריב"ל לשם ומצאו למשיח ואמר לו: שלום עליך רבי ומורי! השיב לו: שלום עליך בן לוי! שאלו ריב"ל: אימתי יבוא אדוני? השיב לו: היום! (המתין ריב"ל עד למחרת ומשיח לא בא), בא ריב"ל לאליהו ואמר לו: שיקר לי המשיח, שאמר לי היום אני בא, ולא בא. אמר לו אליהו: כך אמר לך המשיח: "היום - אם בקולו תשמעו" (תהלים צה ז).

כנראה התשובה הזו הטרידה את רבי יהושע בן לוי, שהרי אם הגאולה תלויה רק בתשובתם של ישראל, ורק לאחר שישמעו בקול ה' יבוא המשיח, כי אז הרי באופן תאוריטי, עלול להיות מצב שלעולם לא יבוא משיח, מפני שתשובה תלויה בבחירה החופשית שעליה נאמר (ברכות לג ב): "הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים". הרי בבחירתם יכולים ישראל חלילה לא לעשות תשובה. במצוקתו זו הלך ריב"ל לבקש תשובה לחששו בכתבי הקודש, ואז נתקל בספר ישעיה (ס ב) בפסוק: "אני ה' בעתה אחישנה", פסוק שנראה על פניו כסותר את עצמו, וממנו מצא ריב"ל רמז לשני תהליכי גאולה: "זכו - אחישנה, לא זכו - בעתה". ובהמשך מצא רבי יהושע בן לוי סתירה נוספת בשני כתובים: "כתיב (דניאל ז) 'וארו עם ענני שמיא כבר אנש אתא' (פרש"י: "ענני שמיא" - במהירות) וכתיב (זכריה ט ט): 'עני ורוכב על החמור' (פרש"י: כעני הבא על חמור בעצלות)?" וגם כאן אותה התשובה: "זכו - עם ענני שמיא, לא זכו - עני ורוכב על החמור". ביישוב הסתירה של הפסוקים האלו מצא ריב"ל נחמה, הוא הבין שגם אם גאולתם של ישראל תלויה בתשובה, אבל אין זאת האפשרות היחידה, קיימת גם אפשרות נוספת והיא שהקב"ה מלכתחילה קבע זמן קצוב לסוף הגלות, וכשיגיע הזמן הזה הקב"ה יגאל את ישראל גם אם לא יהיו ראויים לכך. הכלל הזה שהגאולה תבוא גם אם ישראל לא יהיו ראויים לה מוצאים אנו גם בדברי רשב"י במדרש (תנחומא בחקתי ג) האומר: "בין עושין ישראל תשובה ובין אין עושין תשובה, כיון שהגיע הקץ מיד נגאלין, שנאמר: 'אני ה' בעתה אחישנה'". וכך ניסח זאת הגר"א (מובא ב'אבן שלמה' אות קנה): "בכל דור יש קצים לפי ענין התשובה והזכויות המיוחדות לאותו הדור. אבל קץ אחרון לא תליא בתשובה אלא בחסד, כמו שכתוב: 'למעני למעני אעשה', וגם בזכות אבות, וזה שאומרים: 'וזוכר יסדי אבות ומביא גואל לבני בניהם למען שמו באהבה'".

האמונה בביאת המשיח היא אחת משלש עשרה עיקרי היהדות, ואין בינה לבין "המשיחיסטים" מימין ומשמאל כל דמיון. כי מה ההבדל בין "משיחיסט" למאמין בביאת המשיח? "משיחיסט" הוא אדם או קבוצה המנסים לדחוק את הקץ ולכפות את "אחרית הימים" על המציאות, אם בקמפין של "משיח עכשיו" או בסיסמת שוא של "שלום עכשיו", כשהאחרונים עושים זאת תוך סיכון בטחונו של עם ישראל, כמו הסכמי אוסלו, חורבנו של גוש קטיף או מחשבות על ויתורים נוספים. שכל מי שתמך בהם בעיורון, הוא בעיני "משיחיסט", גם אם הוא אקדמאי או חושב עצמו ל"נאור". לא זו ולא זו היא האמונה היהודית במשיח, עם ישראל לדורותיו יודע שבואו של המשיח תלוי, בהתנהגות שלנו, בהגשמה יום יומית, לקיים במסירות ובעקשנות את החובות המוטלות עלינו בקיום התורה, בבנין הארץ ובקיבוץ גלויות, ולהאמין ש"אף על פי שיתמהמה, עם כל זה, אחכה לו בכל יום שיבוא".

סיפור לשבת

אדוני הפרופסור אתה יכול לעשות את זה?

שנים לא מעטות עשיתי במחיצתו של כ"ק רבי אלעזר אבו-חצירה זצ"ל המכונה בפי כל "בבא אלעזר". היה זה בשנותיו הממש ראשונות כאדמו"ר, וזכיתי לקירוב מיוחד. הגעתי ל"חצר" הבאר שבעית בזכות ידידי הטוב, הרב יוסי טירנואר, אז כיהן כרב מלונות שרתון, ישראל. סעדתי על שולחנו גם בסעודות שבת, מעבר לסעודות ראש חודש המסורתיות, וכמובן נהג בי כמו באחרים, מנהג הכנסת אורחים בביקור השבועי, כשהיה מפנה אותי לדירתו, לברך על הארוחות של הרבנית תליט"א בנוסח המטבח המרוקאי. איזה ארוחות, איזה סעודות איזה "לחיים" עם ה"צ'יוואס ריגל 21"... בין לבין הוא לימד אותי ואת חברי על חשיבות האמירה בלב שלם לפני קריאת שמע שעל המיטה: "רבונו של עולם, הריני מוחל לכל מי שהכעיס והקניט אותי או שחטא כנגדי וכו'", וכך בזכותו, ישבנו לעתים זמן רב בעיניים טרוטות על המיטה, עד שמחלנו בלב שלם ללא מעט רשעים, נוכלים ודוברי כזב. בזכותו, ובדרכו של הרמ"ק כמובא בספרו "תומר דבורה". הוא היה חכם עצום ומעצותיו כמעט בכל תחום, אפשר היה להינצל מצרות רבות. ומי שרצה יכול היה ללמוד ממנו גם איך בעל צריך לנהוג כלפי בת זוגו. כבוד רב והערכה רבה חילק לרעייתו בחוגו האינטימי. ודאי ייצאו לאור ספרים שיספרו על שנותיו כאדמו"ר, פרקים משיחותיו התורניות, על המשפחה, קשריו המיוחדים עם הבבא סאלי עוד בהיותו ילד ועל חוג רבותיו ומקורביו. ואנחנו לא באנו אלא לספר סיפור אחד מיני רבים על המופתים שהתגלגלו ב"חצרו".

הייתה לי הזכות לכתוב כמה מנאומיו של איש העסקים הבינלאומי והפילנתרופ, ליאון טמן ז"ל. בכל פעם שהיה מגיע לבית המלון שבבעלותו, "מגדל דניאל" שבהרצליה פיתוח, הייתי מקבל שיחת טלפון מעוזרו לעניינים ציבוריים, דויד אביו, היום במונטריאול, מתעדכן באירועים שעל סדר היום, וכותב בהתאם את הנאום בעברית באותיות לטיניות. בכל פעם שפגשתי את דויד אביו הוא היה שואל אותי: "מתי אתה בא איתי ל"סידנא" (סידנא: אדוננו בערבית). איפה ה"סידנא" יושבֵּ שאלתי אותו, והוא השיב לי: בבאר שבע. באחד הימים כשהיה לי יותר פנאי, התיישבתי עם דויד אביו וביקשתי ממנו שיספר לי מה לו ול"סידנא" ומיהו בכללו ה"סידנא". והנה כמעט מלה במלה מה שסיפר לי באותו יום, מה שהכשיר אצלי את הקרקע מאוחר יותר להילוות אל הרב יוסי טירנואר לבאר שבע.

"באחד הימים עליתי במדרגות לדירתי שבלונדון ופתאום מצאתי את עצמי עם נשימה כבדה. לא שמתי לב לזה. בכל זאת אני בחור צעיר. אלא שהעניין הזה לא נפסק. בכל מאמץ קטן הרגשתי קושי לנשום. בסופו של דבר הלכתי ל"רויאל פרי הוספיטל", שהוא לא רחוק מהבית שלי לבדיקות. צילומים פה צילומים שם והפרופסור מזמין אותי לחדר שלו ואומר לי: בחור צעיר, אתה צריך ניתוח לב פתוח על שלושה עורקים, שהם סתומים לגמרי. הייתי בשוק. אמרתי לו שלום ורצתי לסוכן הנסיעות שלי וקניתי כרטיס לישראל לטיסה עם חברת אל על. בשדה התעופה בן גוריון שכרתי רכב ונסעתי לקברי צדיקים בגליל. התפללתי על כל מצבה אפשרית, ופעם אחת לאחר שסיימתי כמה פרקי תהלים, הסתובבתי לאחור וראיתי אישה מתפללת על יד איזה קבר. שאלתי אותה, "תגידי לי האם את מכירה אולי מישהו חי שאני יכול לדבר אליו וגם לקבל תשובה?". חשבה וחשבה, בסוף אמרה לי: יש הרב אבו-חצירה בבאר שבע. לא ידעה כתובת ולא ידעה כיוון. עשיתי אחורה פנה עם הרכב לכיוון באר שבע. באתי למרכז העיר ושאלתי על הרב אבו חצירה ואיש לא ידע כלום. הסתובבתי בשכונות ולא היה מישהו שיכול היה לכוון אותי לבית של רב הנושא את השם אבו חצירה. וככה כמעט לאחר יאוש מישהו אמר לי את הכתובת והשכונה ומצאתי עצמי ליד דלת הדירה של הרב אבו חצירה. זה היה בשנה הראשונה שלו כאדמו"ר, אולי השנייה, ורק מעטים הכירו אותו אז. דפקתי על הדלת ואיש לא פתח לי. שמעתי קולות מבפנים והתפלאתי מדוע לא פותחים לי. דפקתי חזק יותר ואז הדלת נפתחה והרבנית שאלה אותי: "מה אתה רוצה? הרב לא מקבל..." אמרתי לה: "באתי מחוץ לארץ ויש לי עניין חשוב ואם הוא לא מקבל אני אשב פה במדרגות עד שיקבל", וכל הזמן הרגל שלי הייתה בין המשקוף והדלת כדי שלא תוכל לסגור את הדלת. היא ראתה שיש לה עסק עם משוגע, ואז אמרה לי: "טוב, כנס, אבל ממש לכמה שניות."

נכנסתי אל הרב והוא ישב על כורסה עם הגלימה המיוחדת שלו והכובע שהסתיר לו את העיניים. הוא שאל אותי מה מציק לי. סיפרתי לו מה שאמר הפרופסור ושאלתי אותו איך, איך ייתכן שבחור כזה צעיר כבר יעשו לו שלושה "ביי-פסים".

הרב שאל אותי: "אתה שומר שבת" השבתי: "לא". "אתה שומר טהרת המשפחה" השבתי: "לא". "כשרות?", "לא", "מניח תפילין", "לא". ואז לאחר שהרהר כמה שניות, ביקש ממני להתחייב לו על שלושה דברים מתוך הארבעה שהזכיר ונתתי את הבטחתי. הוא מיד קם מהכורסה שם את ידו הימנית על המזוזה ואמר: "אם ככה, בזכות אבותי הקדושים אין לך כלום...".

הוא נתן לי שקית עם שקדים ובקבוק עראק ופטר אותי לשלום.

חזרתי ללונדון וביום רביעי הייתי צריך לעבור את הניתוח.

המשך בעמוד הבא...

נתבקשתי על ידי הפרופסור לעשות ביום שני צילום חוזר כמקובל, והפרופסור אמר לי שאני יכול ללכת הביתה וכי עלי לבוא בבוקר להתאשפז.

והנה בשש בערב אני מקבל טלפון מהפרופסור והוא ביקש שאבוא אליו מיד. נכנסתי אליו רועד וחושש, והוא ביקש ממני לשבת. "שמע מיסטר אביו" - פתח ואמר. "הנה מונחים לפני שני הצילומים. אחד מלפני שבועיים ואחד שעשית היום. על פי הצילום של היום אתה נקי לגמרי. אין צורך בניתוח". שאלתי אותו: "פרופסור, אולי יש כאן טעות?", והוא בשלו: "אין טעות. התמונות ברורות לחלוטין. זה איזה נס רפואי".

לקחתי נשימה עמוקה, חייכתי, ואמרתי לו: "תשמע פרופסור, אספר לך מה קרה איתי מאז שעזבתי אותך". ואכן סיפרתי לו את כל מה שהיה עם ה"סידנא", לא החסרתי דבר. והפרופסור הגוי הזה אומר לי: "אתה חושב שאני צוחק עליך ועל הרב שלך? לא ולא, אבל אני יכול להסביר לך על פי מדע הרפואה, מה קרה בתוכך מהרגע שהרב אמר לך שאין לך כלום..."

שאלתי אותו: "תגיד לי פרופסור נכבד, האם גם אתה יכול לגרום לכך, שתגיד לפציינט שלך שאין לו כלום וכל הסתימות בעורקים ייעלמו?" הוא פרץ בצחוק ואני בלי להגיד שלום רצתי לביתי כמו משוגע. פתחתי את בקבוק הקאנייק ושתיתי את כולו וטרפתי את השקדים ורקדתי בחדר מסביב לשולחן: "סידנא סידנא יחי הסידנא אני מנשק אותך סידנא סידנא, סידנא סידנא סידנא...

שו"ת קיץ

הרב שבתי יגל / הכולל הקהילתי רעננה

מר משה קראוס מניו יורק שואל: הנכדה שלי לומדת בירושלים ואנחנו גרים בניו יורק בארה"ב. בצאת השבת בירושלים נוהגת הנכדה לצלצל אלינו, כאשר אצלנו השבת עדיין בעיצומה, ולספר לנו על חוויות השבת שלה בארץ. אנחנו שומעים את ההודעה והיא גם נקלטת במכשיר. לאחרונה, העירו לנו שיש בכך איסור. האם זה נכון?

תשובה: בשאלה זו יש לדון מצד ב' נידונים:

א) מנקודת מבטה של הנכדה, האם היא יכולה להתקשר במוצאי שבת למקום ששם עדיין שבת?

ב) מנקודת המבט של הסבא והסבתא, האם ראוי להם להאזין בשבת קודש להודעות המוקלטות במזכירה האלקטרונית?

באשר לנידון א: מאחר ויש לי בזה שיטה קצת מחודשת שלא מוזכרת בפוסקים אני מוצא לנכון להאריך בעניין.

יש לחקור בגדר איסור עשיית מלאכה בשבת. האם כשאדם עושה פעולה במקום אחד, והתוצאה נפעלת במקום אחר, האם הולכים אחר מקום האדם, או אחר המקום שבו נעשתה הפעולה, ונפקא מינה היא באופן שבמקום האדם זהו יום חול אבל במקום שבו נעשית הפעולה - שבת קודש.

ויש לתלות שאלה זו בחקירה המפורסמת, האם איסור מלאכה בשבת הוא איסור 'גברא' או איסור 'חפצא', כלומר האם זה איסור המוטל על האדם, אבל במלאכה בעצמותה אין שום פסול וסייג או שהמלאכה בעצמותה אסורה בשבת. והנה, אם האיסור הוא רק על האדם, פשוט שיש ללכת אחר מקום האדם, אך אם האיסור הוא איסור בעצמותו, יש מקום לומר שצריך להתחשב גם במקום שבו נעשית המלאכה.

וביתר ביאור: הרב ש"י זוין זצ"ל בספרו 'לאור ההלכה' מביא חקירה האם אנו מצווים בשבת לשבות ממלאכה כדי שלא נפריע את מנוחת האדם, או כדי לא להפריע למנוחתה של הבריאה.

אם החיוב לשבות ממלאכה הוא כדי שלא להפריע את מנוחת הבריאה יש לומר שאסור לאדם לעשות פעולה ממקום שבו יום חול והפעולה נפעלת במקום שבו שבת, כיון שסוף סוף מפריע את מנוחת הבריאה באותו מקום.

והנה ישנם מקורות רבים מדברי חז"ל ומדברי האחרונים שאפשר להוכיח מהן לכאן ולכאן והבאתים במאמר נפרד המצורף כנספח לתשובה ועיינו שם.

וכדי שלא יהיו המקורות הנ"ל סותרים אחד את השני (עכ"פ חלקם) נראה לי לומר לענ"ד שפעמים שיש באיסור עשיית מלאכה בשבת רק איסור 'גברא', ופעמים שיש גם איסור 'חפצא' **ואבאר**:

הרמ"ק (רבי משה קורדובירו) כותב בספרו 'שיעור קומה' אות נ"ב שאין הרגש קדושת השבת ידועה אלא לאויר ארץ ישראל, שרק בארץ ישראל הזמן מכוון נגד הזמן העליון, עי"ש בדבריו, ועל פי זה מבאר את דברי הגמרא בכתובות[א] שכל הדר בחוץ לארץ כאילו עובד עבודת כוכבים כיוון שאינם שומרים את זמן השבת המכוון נגד הזמן העליון.

ואם כן לאור הנ"ל, יש מקום בראש לומר על פי דבריו שרק בארץ ישראל (או על כל פנים בזמן השבת שבארץ ישראל) קדושת השבת טבועה בעצם הבריאה, ואיסור המלאכה בה היא איסור 'חפצא' המפריע למנוחת הבריאה, אבל בחוץ לארץ (או על כל פנים בזמן שבארץ ישראל השבת עדיין לא נכנסה, או שהיא כבר יצאה) אין קדושת השבת טבועה בעצם הבריאה, ואיסור המלאכה הוא רק על ה'גברא' ואין אז מנוחת הבריאה, אלא רק מנוחת האדם[ב].

על פי יסוד זה אפשר ליישב חלק מהמקורות הנ"ל שלא יהיו סותרים אלו את אלו, ואין כאן המקום להאריך.

ומעתה באשר לנידון דידן, מכיוון שהנכדה מבצעת פעולה[ג] מארץ ישראל לחוץ לארץ, בזמן שבארץ ישראל כבר יצאה השבת, אין כאן איסור מצד מנוחת הבריאה, ואין איסור גם מצד מנוחת האדם שהרי במקום שבו היא נמצאת כבר יצאה השבת.

ולכן מנקודת מבטה של הנכדה אין איסור להתקשר לבית של הסבא והסבתא בכהאי גוונא, כך נראה לענ"ד.

והנה באחרונים כבר דנו בשאלה האם מותר לאדם לעשות מלאכה

במקום שבו השבת כבר יצאה[ד], אך המלאכה נפעלת במקום שבו השבת עדיין לא יצאה. רוב רובם של האחרונים נקטו להיתר גמור[ה], ופשוט היה להם שצריך ללכת אחר המקום שבו האדם נמצא, ויש מהאחרונים שנקט שאכן יש ללכת גם אחר המקום שבו המלאכה נפעלת[ו].

והנה ידעתי גם ידעתי שבנאמר לעיל שילבתי דברי הלכה עם דברי אגדה, ובדרך כלל אין ראוי לעשות כך. לפי האמור עולה שאם מדובר במקרה הפוך, שהנכדה הייתה מתקשרת מחו"ל לא"י בזמן שבארץ ישראל השבת כבר חלה, אכן יש לאסור, וזה דלא כדברי רוב רובם של האחרונים, מכל מקום באשר לנידון דידן שהשאלה היא האם מותר להתקשר מארץ ישראל לחו"ל - שאין נפקא מינה לדינא, שהרי גם לפי מה שכתבתי - מותר, לא נמנעתי מלכתוב את מה שנראה לענ"ד.

באשר לנידון ב': מנקודת המבט של הסבא והסבתא יש לעיין אם יש בדבר איסור, שאף על פי שאין הם עושים כלום והפעולה נעשית מאליה, מכל מקום מצאנו בסימן רנ"ב שאסרו לערוך מערב שבת מכשירים המשמיעים קול בשבת משום 'אוושא מילתא' - זלזול בקדושת השבת[ז], ויש להסתפק האם גם בנידון דידן שייך איסור זה[ח].

אך תחושת והרגשת הלב היא, שאף אם אין הדבר דומה ממש למה שמבואר ברמ"א בסימן רנ"ב, יש בזה פגם בקדושת השבת, ובפרט שקובעים כן לכתחילה ומדי שבת בשבתו[ט].

ולכן לעניות דעתי מחמת כך לא ראוי לעשות כן ויש לבקש מהנכדה שתחדל מכך. אך וודאי שהנכדה יכולה להשאיר הודעה בתא קולי (שלא נשמע ברחבי הבית[י]) ויכולים הסבא והסבתא לשמוע את הודעתה מיד בצאת השבת במקומם[יא].

נספח לתשובה

מקורות מדברי חז"ל ומדברי האחרונים לפשוט את החקירה המוזכרת בתשובה[יב] (בקיצור):

א) החת"ס או"ח סימן פ"ד והבית מאיר על שו"ע אבן העזר סימן ה' כתבו דלא שייך לחלל שבת על ידי שליח (אף באופן שלא אומרים 'אין שליח לדבר עבירה' וכגון בנכרי לשיטת רש"י שיש שליחות לנכרי לחומרא מדרבנן) משום דלעניין מנוחת שבת לא שייך שיהיה שלוחו כמותו דהתורה הקפידה על מנוחת גופו של ישראל ולא על גוף המלאכה (ובכך תירוצו את קושייתו של בעל שו"ת 'פני יהושע' חלק י"ד סימן ג') ומבואר להדיא שאיסור עשיית מלאכה בשבת הוא איסור 'גברא' (גם החזו"א או"ח סימן ל"ו ס"ק א' ד"ה 'החורש' כתב כעין זה)

ב) מנגד השו"ע הרב סימן רמ"ג סעיף א' והרעק"א בהגהות לשו"ע או"ח סימן ש"ז על מג"א ס"ק כ"ט כתבו שהטעם שאסרו חז"ל אמירה לנכרי בשבת הוא משום שליחות, ויש לדבריהם בית אב בדברי רש"י למסכת שבת דף קנ"ג עמוד א' ד"ה 'מאי טעמא', ומבואר מזה שמנוחת השבת היא לא רק בגוף האדם שלא כדברי החת"ס.

ג) בב"י סוף סימן רמ"ד (או"ח) מביא סמ"ג שמביא מכילתא פרשת בא שכותבת 'כל מלאכה לא יעשה בהם - לא תעשה אתה ולא יעשה חבירך ולא יעשה הגוי מלאכתך' ולומד מכאן הסמ"ג מקור לאיסור אמירה לנכרי (ועיין בשער הציון סימן רמ"ג אות ז' מש"כ על זה) וגם מזה יש להוכיח שהוא איסור 'חפצא'.

ד) כמו כן גם מדברי הנימוקי יוסף המפורסמים במסכת בבא קמא י'. בדפי הרי"ף שהקשה למ"ד 'אשו משום חציו' איך מותר להדליק מערב שבת והולכים ודולקים בשבת עצמה מבואר דלא כחת"ס שהרי אע"פ ש'אשו משום חציו' מ"מ גוף האדם נח בשבת וע"כ שסבר שמנוחת השבת היא לא רק מנוחת האדם (עיין 'קהילות יעקב' לשבת סימן נ"ה)

ה) קיי"ל בסימן רנ"ב שמותר לאדם להתחיל לעשות פעולה בערב שבת והיא ממשיכה והולכת בשבת עצמה (ואם היא משמעת קול הרמ"א אוסר מצד 'אוושא מילתא') ומכך מוכיח הבית מאיר שם, שהתורה הקפידה רק על מנוחת האדם.[יג]

ו) איתא באו"ח סימן צר"ח סעיף ה' ומקורו במסכת ברכות דף נ"ג שא"א לברך 'בורא מאורי האש'ב מוצ"ש על נר שהודלק בשבת ע"י גוי משום שלא שבת ממלאכת עבירה, ומכאן הוכיח ה'אתוון דאורייתא' כלל י' שהבבלי סבר שאיסור מלאכה בשבת הוא איסור 'חפצא' שאחרת לא שייך להבין מדוע נר שהודלק ע"י גוי בשבת נחשבת גוי שהודלק בעבירה (ועיין שם שמהירושלמי מוכח שהוא איסור 'גברא')

ז) הנה מכך ש'גרמא' בשבת מותר מדאורייתא יש להוכיח דהתורה הקפידה על מנוחת האדם, שהרי כבר צידד הגאון רבי צבי פסח פראנק זצ"ל לומר שבשביעית שהתורה הקפידה על מנוחת הקרקע אין היתר של 'גרמא', וא"כ בשבת שיש היתר של 'גרמא' מבואר דהוא איסור 'גברא', אמנם באמת בעניין גרמא בשבת מצינו סוגיות סותרות בש"ס דבשבת ק"כ: מבואר שגרם כיבוי מותר, ואילו בב"ק ס. מבואר לגבי מלאכת זורה שגרמא בשבת חייב שמלאכת מחשבת אסרה תורה, ובאחרונים מצינו כמה דרכים ליישב את הסתירה, ובמג"א סימן רנ"ב לגבי טחינה בריחיים של מים מבואר שאכן גרמא הוא היתר בכל מלאכות שבת ושאני מלאכת זורה שכך דרכה (ובראש"ש לב"ק אכן מבואר כך) ואילו מה'אבן עזר' על שו"ע סימן שכ"ח מבואר שכל גרמא שנעשה בדרך של מלאכת מחשבת אסור בשבת מדאורייתא (וכך מבואר ברש"י וברבינו חננאל בב"ק שם) וא"כ מצינו דעות שונות לגבי 'גרמא' בשבת, ולאמור לעיל הדבר תלוי בחקירה הנ"ל (וע"ע מנחת אשר לשמות סימן ס"ג וס"ד לעניין 'גרמא' בשבת)

ח) המשנה במסכת שבת פרק ז' משנה ב' כתבה: 'אבות מלאכות ארבעים חסר אחת הזורע החורש וכו' והעיר התוי"ט דאלישנא דאבות מלאכות שייך למיתני 'זריעה' 'חרישה', וא"כ ייתכן שהמשנה בדווקא כתבה בלשון זה להורות לנו שאיסור המלאכה מוטל על הגברא, אמנם ברמב"ם הלכות שבת פרק ז' הלכה א' אכן נקט בלשון של 'חרישה' 'זריעה' וכולי.

ט) בילקוט שמעוני ירמיהו רמז שטו מבואר שלעתיד לבא כשאדם ילקט תאנים בשבת, התאנה תצרח עליו 'שבת היום', ולומד מכאן הרב זוין זי"ל שקדושת ומנוחת השבת בגוף התאנה קבועות ורק לעתיד לבא שנזכה ל'אז תפקחנה עיני עורים' נוכל להבחין בכך, וא"כ מבואר שהוא 'מנוחת הבריאה'.

י) רש"י לבראשית פרק ב' פסוק ב' כותב מה היה העולם חסר, מנוחה, באת שבת באת מנוחה' מבואר לכא' שהעולם עצמו היה חסר מנוחה, וא"כ אין כאן רק מנוחת האדם, אלא גם מנוחת הבריאה.

א - דף ק"י עמוד ב'.

ב - והנה איתא בפסיקתא זוטרתא לויקרא פרשת אמור על הפסוק '...שבת היא לה' בכל מושבתיכם' – אפילו בחוצה לארץ, ולאמור אתי שפיר שהיה ה"א לומר שבחוץ לארץ אין חובה לשמור שבת כיון שזמנה לא מכוון כנגד הזמן העליון, קמ"ל שעכ"פ מצד מנוחת האדם חובה לשמור שבת אפי' בחו"ל.

ג - ואכמ"ל לבאר את איסור המלאכה בהקלטת הודעה במזכירה אלקטרונית בשב"ק, ורק אזכיר בקצרה שיש כאן יצירת זרם חשמלי, וכן חשש מלאכת כותב ברישום הנתונים ע"ג סרט ההקלטה (עיין שו"ת מנחת יצחק ח"ה סימן י"ז אות ה')

ד - וכבר דנו האחרונים בשאלות דומות לגבי נידונים שונים וכגון לגבי חמץ בפסח שהאדם נמצא במקום שבו עדיין לא פסח אבל החמץ נמצא במקום שכבר חל החג, האם עובר

על איסור 'בל יראה ובל ימצא' וכן לגבי 'שביתת בהמתו' בשבת שהבהמה והבעלים נמצאים כל אחד במקום אחר ועוד.

ה - עיין שו"ת 'וישב משה' חלק א' סימן קי"ט, שו"ת קנה בשם ח"ג סימן י"ד, שו"ת שבט הלוי ח"ח סימן מ' אות ג', שו"ת בצל החכמה ח"ג סימן קכ"ה, וכן מבואר משו"ת חלקת יעקב או"ח סימן פ"ז (דפוס ישן ח"ג סימן ק"ו) ואחרונים נוספים. וכן פסק בספר שמירת שבת כהלכתה פרק ל"א סעיף כ"ח (מהדורה חדשה) בשם הגרש"ז זצ"ל. (המ"מ מתוך ספר 'פסקי תשובות' להלכות שבת)

ו - עיין בהסכמה של הגרמ"א פרוינד זצ"ל לשו"ת 'וישב משה' שכתב לאסור, אך לא ביאר כ"כ את טעמו.

ז - שיחשדו בו שהפעיל אותם בשבת.

ח - ייתכן שיש לדמות זאת למה שמבואר ברמ"א בסימן רנ"ב ס"ה שמותר להעמיד זיינע"ר מע"ש אע"פ שמשמיע קול בשבת כי הכול יודעים שדרכו להעמידו מאתמול, וה"ה במזכירה אלקטרונית הכול יודעים שהיא ערוכה מאתמול, ועדיפא מיניה שהרי מזכירה אלקטרונית עומדת להפעלה בכל ימות השבוע ואין צורך להעריכה כל פעם מחדש (וא"כ זה רק לעיתים רחוקות) אך מאידך י"ל הקול של הזייגע"ר ידוע וניכר, משא"כ הקול של המזכירה אלקטרונית לא בהכרח מעיד על עצמו וייתכן שיחשבו שהוא קול של רדיו או טייפ או דיסק וכדומה, ויבואו לחשוד בו שהפעילו בשבת. וע"ע שש"כ פרק ל"א הערה פ'. ועוי"ל דאוושא מלתא שייך רק במכונה שאדם העריכה מע"ש וכעת היא לא מחוסרת מעשה, אבל בכה"ג שאדם אחר צריך לפעול את הפעולה בכה"ג לא אמרינן אוושא מילתא ודו"ק.

ט - ולכן אף לדעת השו"ע שלא חשש ל'אוושא מילתא' אין הדבר ראוי, וכמבואר בילקוט יוסף סימן רנ"ב סעיף ט'.

י - וילי"ע אם צריך בכה"ג להשתיק את צלצול הטלפון כיון שיודעים בבירור מקודם השבת שהטלפון יצלצל בשבת, ויש לומר שאין צורך בכך שכולם יודעים להזהות שמדובר בצלצול טלפון וידוע לכל שאין בני הבית פעלו את הצלצול הזה, משא"כ בקול של ההודעה האלקטרונית המושמע בשבת, אין יודעים להזהות זאת ויחשבו שמדובר בהקלטה מתוך רדיו או מכשיר אחר, ויבואו לחשדם שהפעילו את זה בשבת.

יא - וע"ע מאמר של הרב ישראל מאיר לאו בתחומין כרך י"ב בנושא 'פקסימיליה בשבת'.

יב - הרבה מהמקורות הם מספר 'לאור ההלכה' מאמר 'שבת'.

יג - ואולי י"ל שפעולה שנעשית מאליה אינה מפריעה את מנוחת הבריאה, ורק פעולה שנעשית ע"י אדם מפריעה את מנוחת הבריאה, ולכן לדעת ב"ה אין אנו מצווים על שביתת כלים בשבת, וממילא פעולה שהתחילה מערב שבת (וכן פעולה שנפעלת בשבת ע"י שעון שבת) הרי היא כפעולה שהתחילה מאליה. עוד י"ל שאכן יש מושג של 'מנוחת הבריאה' אבל מנוחת הבריאה מופרת רק היכא שמנוחת האדם מופרת גם כן. ונפ"מ בין סברות אלו היא בנידון דידן שלפי הסברא השנייה מכיוון שמנוחת האדם לא הופרעה היא הוא נמצא במקום שהשבת כבר יצאה, א"כ גם מנוחת הבריאה לא מופרת בכך, משא"כ לפי הסברא הראשונה ודו"ק.

שביבים / שאול שיף

"שמע ישראל" / פרשתנו

על הרבי ר' יהושע העשל מאלקוש מסופר:

כשנכנסו הגרמנים לאלקוש שבפולין, החלו לענות שם את היהודים כבעיירות האחרות. מאות חסידים ברחו לאלקוש, כדי להימצא שם במחיצת האדמו"ר הישיש מחנטשין, ר' יהושע העשל הורוביץ, זקן האדמו"רים.

בימים הראשונים ניחם הרבי את קהל חסידיו ועודד את רוחם, אלא שנתחזקו הרדיפות והעינויים. משנודע לחסידים, כי אנשי הס"ס מחפשים אחרי הרבי ומתכוונים לשלחו למחנה המוות, רצו אל האדמו"ר הזקן והתחננו בפניו, כי יגזוז את זקנו, לבל יכירוהו. אך האדמו"ר מחנטשין, שהיה בן 90 בקירוב, החזיק בזקנו הלבן והארוך בשתי ידיו ואמר: "כל ימי חיי שמרתי על כל שערה שנשרה מזקני, ושמתיה בגמרא או בספר קדוש אחר. עתה הנכם רוצים, שבמו ידי אגזוז את זקני? היה לא יהיה! אם נגזר בשמים שעלי למות רצוני לעבור מן העולם כיהודי, בעל צורה של יהודי, עם זקני ופיאותי!".

זמן מה הצליחו היהודים להחביא את הרבי, אך בגבור הגירושים נתפס גם האדמו"ר הזקן. עדי ראיה מספרים, שהרבי נכנס לקרון המוות, בהחזיקו בידיו את זקנו. חייל גרמני הבחין בו ותפסו בזקנו והחל לתלוש את שערותיו. אך הרבי בן ה-90 פתח בצעקה בכל כוחותיו: "אל תעז לנגוע בידיך הטמאות בזקני!" ברגעים הראשונים נבהל החייל מצעקות הרבי, ברם, לאחר מכן הוציא את אקדחו וירה ברבי, שנפל מתבוסס בדמו, כשהוא צועק "שמע ישראל".

(מנשה אונגר, ספר קדושים, באידיש)

רבי חיים יוסף דוד אזולאי (החיד"א) מספר בספרו "שם הגדולים":

ראיתי ספר "חיי יהודה" בכתב ידו להרב ר' יהודה אריה מודינה... שהוא בתחילה לא היה מאמין בגלגול, ויקר מקרה ששכנתו ילדה בן וכמעט בתוך חודש ללידתו חלה הילד בחולאים קשים שונים ולבסוף ששה חודשים ללידתו הגיע קיצו והנה גוסס. ושכנתו קראה להרב (לרבי יהודה אריה) שיאמר פסוקים ודברי תורה בצאת נפשו, כמנהג המורים באיטליא. והנה הלך וראה הילד מצטמק ורע והוא גוסס, וקרא איזה מזמורים. והילד פתח עיניו ואמר: "שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד" ויצאה נשמתו ב"אחד" והוא פלא. ומהיום ההוא והלאה האמין בגלגול, כי עין בעין ראה ילד בן ששה חודשים חולה תדיר, מצטמק ורע והוא אומר כגדול, בביטוי שפתים פ' "שמע" בקול רם.

(כל הנ"ל מאוסף "פנינים ואבני חפץ על התורה")

גלגולי צדיקים

ואם בגלגולים עסקינן, הנה בקובץ "עץ חיים" / תמוז-אב תשע"א/ באבוב, בית צדיקים, מפרסם הרב ישראל דנדרוביץ (ערד) מאמר מרתק על "זיכרונותיהם של צדיקי הדורות מגלגולים קודמים".

הנה כמה קטעים ממאמר זה:

נכדו של הרה"ק רבי שמעלקא מניקלשבורג מספר שביום הסתלקות זקנו, והיה זה ביום ב' דר"ח אייר תקל"ח, נתכבד הרה"ק מניקל שבורג בשני סנדקאות. לאחר מכן קרא לתלמידיו הקדושים כאשר ישב על כסא מלכותו ואמר להם:

"תדעו שאני הוא נשמת שמואל הנביא ושמי גם כן שמואל. הוא היה לוי ואני גם כן לוי. הוא חי נ"ב שנה ושני ימי חיי המה גם נ"ב שנה. אלא ששמואל היה "שמואל" בקוראי שמו "שמואל", ואילו שמי הוא "שמואל" בקוראי שמו "שמעלקא". ולו היו קוראים אותי בשם הקדוש "שמואל" הייתי גם כן כשמואל הנביא". ולאחר דיבורים אלה יצאה נשמתו בקדושה ובטהרה בעודנו יושב על הכסא.

מספר רבי ישראל ברגר בעל "עשר קדושות":

"קבלתי ממגידי אמת" שהרה"ק רבי צבי הירש מזידיטשוב גילה לאחיו הרה"ק רבי משה מסאמבור, שבאחד מגלגוליו הקודמים הוא היה רבי ישמעאל בן אלישע כהן גדול, ועד כדי כך שעדיין הוא זוכר את כל העליות אשר עלה ונתעלה למרומים כמוזכר בספר היכלות.

שאל אותו אחיו: האם גם בגלגול הקודם הוא היה אחיו, וענהו שלא היה אחיו אולם עדיין היה קרוב משפחתו, והגיד לו את קרבת המשפחה שהיה להם.

לא רק הרה"ק מזידיטשוב העיד על עצמו שהיה לו את נשמת רבי ישמעאל בן אלישע כהן גדול, כי אם גם הרה"ק רבי זושא מהאניפולי. שכן, כך הביא החסיד ר"י שו"ב בכתביו: "הרבי זושא אמר על עצמו שהוא מנשמת רבי ישמעאל בן אלישע כהן גדול, וזוכר עוד את הכוונות שהיו לו בעת עוסקו בעבודה לפני ולפנים".

וכך כתוב בספר "עדות ביעקב":

"כנודע שכל הנפשות עמדו על הר סיני, והרב הקדוש כו' אדמ"ו אלימלך נ"ע בעל המחבר "נועם אלימלך" אמר בזו הלשון: לא בלבד שאני זוכר מעמד הר סיני אלא שאני זוכר מי ומי עמדו אצלי. כך שמעתי מפי אדומ"ו בוצינא קדישא בו' מראפשיץ נ"ע בעהמ"ח "זרע קודש".

ולהלן: וכך מספר הרה"ח רבי יוסף מנדלקורן בספרו "וילקט יוסף": "והנהבעת שהייתי עוד ככוש בגולה בגרמניא אחרי המלחמה שמעתי מאת הרבני החסיד ר' מנדל שליאמאוויץ ז"ל שו"ב מומחה וש"ץ במדינת טשכיי (צ'כיה), שסיפר שהיה עוד נודע ומפורסם במדינתו אשר הגה"ק מאפטא זי"ע סיפר אשר זוכר שהיה מן הצאן שיעקב אבינו ע"ה היה רועה עליהם, והרבה לספר אשר הרושם הארוך והדק אשר על בשרו (הצלקת), בא לו מהכאת השבט אשר ביד יעקב אבינו ע"ה אז. גם זוכר הזמר ששר יעקב אבינו ע"ה אז בעת שהיה רועה את צאנו. והשו"ב המנוח הנ"ל, שהיה גם בעל מנגן גדול, שר אז לפני את הניגון אשר עליו הקבלה להיות זמר וניגון הנ"ל".

וכל מה שהבאתי כאן הוא רק אפס קצהו מהמאמר הזה המספר על גלגולי הצדיקים, ובהזדמנות קרובה אולי נשוב לעסוק בכך. ■

בסוד שיח

כשם שפרצופיהם שונים
כך דעותיהם שונות

עיצוב ועריכה גרפית:
גיל ויין
עיצוב גרפי
אימייל. gilwein26@012.net.il

נשמח לקבל תגובות והערות מהקוראים בדוא"ל: besod@013net.net